

Harka Ödön¹

A gépesített háború elméletének nyugat-európai teoretikusai a két világháború között

2. rész

The Western European Theorists of the Mechanized Warfare Theory Between the Two World Wars

Part 2.

Absztrakt

Eimannsberger tüzérségi tábornok osztotta a szovjet katonai teoretikusok mély hadműveletre vonatkozó elképzeléseit, azonban a hangsúlyt a harckocsik tömeges alkalmazására helyezte. Végkövetkeztetése az volt, hogy a (támadó) harckocsik nem kerülhetnek többé védtelen arcvonalakkal szembe, a védelem alapját a páncéelhárító fegyverek képezik.

Guderian tábornok a harckocsifegyvernem feladataként határozta meg azt, hogy azok az alkalmazásuk szempontjából megfelelő sávban az ellenség előkészített védelmére csapást mérjenek, támaszkodva a meglepetés erejére.

Elfogadva a jelen cikk első részében már részletesen körülírt, John Frederick Charles Fuller által kidolgozott megközelítést, de Gaulle alezredes Franciaországot csak abban az esetben látta megvédhetőnek egy meglepetésszerű német támadással szemben, amennyiben rendelkezik egy hivatásos katonákból álló, gépesített hadsereggel.

Kulcsszavak: *Guderian, Eimannsberger, de Gaulle, mély hadművelet, hadműveleti lépéscső, áttörés, gépesített hadviselés*

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz – University of Public Service Doctoral School of Military Sciences, PhD student; e-mail: odon.harka@eulerhermes.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4195-1262>

Abstract

Artillery General Eimannsberger shared the views of the Soviet military theorists in connection with the deep operations, but he emphasised the mass application of tank units. As per his final conclusions, the attacking tank units can no longer face undefended front lines, the anti-tank weapons will serve as the basis of the defence. General Guderian defined the task of the tank units in assaulting in the zone appropriate for their application against the prepared defence lines of the enemy, based on the power of surprise. Accepting the approach of John Frederick Charles Fuller as detailed in the first part of this article, lieutenant-colonel de Gaulle held France to be able to defend itself against a German surprise attack only if it would have a mechanized army consisting of professional soldiers.

Keywords: Guderian, Eimannsberger, de Gaulle, deep operation, operational step, break-through, mechanised warfare

1. Ludwig von Eimannsberger

Eimannsberger² tüzérségi tábornok 1934-ben jelentette meg *A harckocsiháború* címet viselő könyvét, amelyben kifejtette a páncélosok szervezésével és alkalmazásával kapcsolatos véleményét. Osztotta a szovjet katonai teoretikusok mély hadműveletre vonatkozó elképzeléseit, azonban a hangsúlyt a harckocsik tömeges alkalmazására helyezte. A harckocsi egységek szervezési formájaként harcászati szinten a dandárt jelölte meg, hadműveleti szinten pedig a hadosztályokat, hadtesteket, illetve a páncélos- és gépesített hadseregeket.³

A szerző szerint az I. világháború több kérdést hagyott megválaszolatlanul, így a gépesítés aspektusait, a légi haderőnem alkalmazhatóságának a problematikáját és a gazdaság mozgósításának kérdését. Eimannsberger tábornok könyvében az első kérdéskörrel, azaz a gépesítéssel (harckocsi-hadviselés) foglalkozott, noha maga is elismerte, hogy a vázolt kérdések szorosan összefüggenek egymással.

A szerző a harckocsikat nehéz, közepes, könnyű és kisharckocsi kategóriákra osztotta fel azzal, hogy a kategóriákon belül többféle kialakítás és variáció (például gumikerekes, féllánctalpas, tisztán hernyótalpas) is létezhet. Megállapította, hogy a páncéljárművek szerkesztése az 1930-as évek közepére már annyira fejletté vált, hogy a harcászati vezetők a számukra szükséges típust kaphatják meg, feltéve, hogy ismerik az alkalmazási szabályokat, és egyértelmű számukra az elérni kívánt cél.⁴

Az egykori osztrák stratégia művében elemezte a harckocsi alkalmazásával kapcsolatos korabeli nyugat-európai (angol és francia) megközelítéseket. Az angol,

² Ludwig von Eimannsberger (1878. november 19. – 1945. július 31.) tüzérségi tábornok, az Első Osztrák Köztársaság hadseregének felügyelője. Katonai stratégia, nevéhez fűződik a páncélos háború fogalmának megalkotása, illetve a páncélosított magasabbegységek más fegyvernemekkel együtt történő bevetésének kidolgozása. Elérhető: www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/E/EimannsbergerLRv.htm (A letöltés dátuma: 2020. 11. 06.)

³ Száva Péter (szerk.): *Szemelvények a burzsoá katonai teoretikusok műveiből 2. A páncélos háború elméletének képviselői. Eimannsberger, Guderian.* Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1971. 3.

⁴ Uo. 12–13.

illetve a francia álláspontok egyértelműen világossá váltak az illető országok hadseregeinek harcászati szabályzataiból. Így, a francia hadsereg hadászati és harcászati hozzáállása – szerinte – az 1918-as állapotokat tükrözte az 1930-as évek közepén is: a harckocsikat egyértelműen a gyalogságot kísérő, támogató fegyverként kezelték. A francia hadsereg hadrendje hadosztályonként (két kilométerenként) 50 darab könnyűharckocsival, a főcsapás irányában 100 darab könnyűharckocsival számolt. A gyalogoszászlóaljokhoz egy-egy harckocsiszázadot rendeltek, a gyalogoszázadokhoz pedig egy-egy harckocsiszakaszt, amely alegység a legkisebb önálló harcászati egység is volt egyben. A közepes harckocsikat a francia hadsereg széles árkokkal szabdalta terepen, a nehéz harckocsikat pedig megerősített állásokkal szemben tartotta alkalmazhatónak.⁵

A harckocsik alkalmazásával kapcsolatos angol felfogás eltért a francia nézettől, a brit hadsereg ugyanis egyértelműen azok önálló alkalmazhatóságának lehetőségét részesítette előnyben. Az angol álláspont szerint, amennyiben a harckocsizóegységeknek más fegyvernemekkel együttműködésben kell megvalósítaniuk a kitűzött feladataikat, úgy a lehetőségektől függően az ellenség oldalain vagy hátában volt szükséges alkalmazni azokat. A harckocsik és rohamlövegek 1927-es kiképzési szabályzata szerint a páncélosjárműveknek ki kellett használniuk a kedvező lehetőségeket, és a sajátos harci tulajdonságaiknak megfelelően volt szükséges alkalmazni azokat. A szabályzaton túlmutatva, Fuller egy esetleges háborús konfliktus esetére a saját határvédelemre támaszkodó, önállóan működő, a támadás főerejeként szolgáló harckocsihadseregeket vizionált, amely seregtestek áttörik az ellenséges védelmet, elfoglalják, illetve megsemmisítik a főbb központokat, majd ezt követően megtámadják és bekerítik az ellenoldal hagyományos (nem harckocsi-) hadseregét.⁶

Eimannsberger tábornok az előzőekben hivatkozott, nagyívű brit víziót némileg árnyalta, és felhívta a figyelmet arra, hogy a korabeli technikai fejlettségi szinten (harckocsizászlóalj-erejű kötelékkel számolva) és csupán az adott alegység eszközeit figyelembe véve maximum 70 km mélységű lehet az egyes zászlóaljok akciórádiusza. Nagyobb mélység leküzdéséhez elengedhetetlenül szükséges a megfelelő után szállítási kapacitás biztosítása, amely a lőszert, az üzemanyagot és több napos harctevékenység esetén a váltószemélyzetet is a helyszínre tudja szállítani, nem beszélve arról, hogy az utánpótlás védelmére is figyelemmel kell lenni. Az osztrák tábornok kritikai észrevételeiben szintén rámutatott arra a tényre, miszerint a harckocsik kísérő gyalogosegységek hiányában nem képesek elfoglalni az ellenség állásait, valamint arra, hogy az akció-reakció elvét követve a páncélelhárító eszközök is egyre fejlődnek és alkalmazást is nyernek.⁷

1.1. Védekezés a harckocsitámadással szemben

A szerző a fenti gondolatmenetében eljutott arra a végkövetkeztetésre, hogy a (támadó) harckocsik nem kerülhetnek többé védtelen arcvonalakkal szembe, a védelem alapját

⁵ Száva (szerk.) (1971) i. m. (3. lj.) 14.

⁶ Uo. 14–15.

⁷ Uo. 15–16.

a páncéelhárító fegyverek képezik. A kérdésfelvetés akkoriban újszerűnek bizonyult, mivel az I. világháború eseményei erre még nem adtak választ. Eimannsberger a harcokcsik elleni védekezés alapelemeiként a gyalogságot és a gyalogosegységek mellé beosztott (gyalogsági) lövegeket határozta meg, a védelmi állásokat pedig koncentrikus, övszerű kialakításban látta megvalósítandónak, szűk és kismélységű területen.⁸

Az első védelmi övben (a gyalogsági lövegek előtt mintegy 300 méter távolságban) azok a lövészszázadok helyezkednek el, amelyek feladata az, hogy harcokcsitámadás esetén az ellenséges kísérő gyalogságot távol tartsák a lövegektől, a másodikban pedig maguk a páncéelhárításra alkalmas ágyúk és kezelőik foglaltak tüzelőállást. Az esetleges területvesztések miatt szükségessé válhatott azok visszafoglalása, így, e kérdésben a tábornok arra a felismerésre jutott, hogy a fogatolt (páncéelhárító) tüzérség erre nem képes, szerinte a védelmet úgy kell megszervezni és felszerelni, hogy annak rendelkezésére álljanak kellően mozgékony (gépesített) és a géppuskatűznek ellenállni képes páncéltörő fegyverek, azaz harcokcsik. Tömeges harcokcsitámadás esetén azonban a védelemre kijelölt harcokcsiegységeket is jelentős számban szükséges alkalmazni, mert az erők szétaprózása eredménytelenné teszi az ellenlökéseket.⁹

A harcokcsik elleni védekezés kérdését tárgyalva, a szerző egy három ezredből álló hadosztályt vett alapul, ezredenként 2-2 km széles védelmi sávval számolva. Az egyenként három zászlóaljából álló ezredek védelmüket az alábbi szempontok szerint kell, hogy megszervezzék:

- Az első lépcsőben elhelyezkedő zászlóalj (harci zászlóalj) két százada egymás melletti terepszakaszokat foglal el a peremvonal (főharcvonal) 1 km szélességű és 500 méter mélységű terepszakaszán, ahol elsődleges feladatuk az ellenséges rajtaütéseinek a megakadályozása.
- A peremvonal mögött helyezkedik el a harmadik lövészszázad a páncéelhárításra alkalmas ágyús üteggel, amelyek hatásos lőtávolsága legalább 1000 méter. A harmadik század alegységei mintegy 300 méterrel a lövegek előtt foglalják el állásaikat, feladatuk az ellenséges harcokcsik megállítása.
- A lövegekkel azonos magasságban települnek a csapatlégvédelmet biztosító nehézgéppuskák, feladatuk a légicsapások elleni védelem.
- A zászlóalj tüzérsége – a páncéelhárítás mellett – támogatja a gyalogság védelmi harcait.¹⁰
- A második lépcsőben lévő zászlóaljakat (készenléti zászlóalj) olyan mélységben célszerű elhelyezni (a saját akadályrendszer mögött legalább három km-re), hogy az ellenséges tüzérség az első vonalra mért csapással egy időben (tehát helyváltoztatás nélkül) ne mérhessen rá is csapásokat.
- A készenléti zászlóalj mellé két ágyús üteget szükséges beosztani, a századok fő harcfeladata a második védelmi vonal kijelölése és vonalvezetésének meghatározása, továbbá a lövegek megfelelő álcázása. E tüzérségi eszközök kizárólag a támadás elleni védekezés céljából nyithatnak tüzet, és az első lépcsőtől mintegy 1200 méter távolságban helyezkednek el.¹¹

⁸ Száva (szerk.) (1971) i. m. (3. l.) 22.

⁹ Uo. 23.

¹⁰ Uo. 24.

¹¹ Uo. 26.

- A hadosztálytüzérség elsődleges feladata ez esetben a gyalogsági fegyverek tűzhatásának megerősítése és az ellenség irányában történő meghosszabbítása. A szerző, lévén tüzérséggel foglalkozó katonai szakember, javaslatokat is megfogalmazott a tábori tüzérség lehetséges fejlesztési irányait illetően, miszerint a tábori tüzérség lövegeinek tervezése során figyelembe kell venni a légháritás szempontjait is, így az egyes tüzeszközök többféle feladat (gyalogsági támogatás, páncélelháritás és légvédelem) ellátására is alkalmassá válhattak.¹²
- A harmadik védelmi lépcsőt az úgynevezett „pihenő” zászlóalj képezi, amelyet ellenséges harcokcsitámadás esetén a tüzérség körlete körül célszerű állásokba vezényelni. Feladata a második lépcső veszélyeztetett szakaszainak megerősítése, a szárnyak és a hátirány lezárása. A tábornok – feltételezve a technika további fejlődését – a jövő eshetőségei között említette meg, hogy a harmadik védelmi lépcsőbe olyan ágyús osztályokat is bevethetnek majd, amelyek terepjáró vontatókkal gyorsan manőverezve képesek rövid idő alatt a támadás súlypontjainak közelébe jutni, a keletkezett réseket lezárni és az áttörést elszigetelni.¹³

1.2. A harcokcsik támadó manőverei

Eimannsberger tábornok alapvetően két lehetőséget látott megvalósíthatónak a harcokcsik által végrehajtott támadó mozdulatokat illetően. Az egyik az I. világháborús taktika, amelynek lényege az volt, hogy az előremozgó harcokcsik sebességét összehangolták az előttük haladó tüzérségi tűzhenger mozgásával és a kísérő gyalogság tempójával. E módszer szerint azonban a tüzérségi eszközök lőtávolságát elérve az előnyomulásnak meg kellett állnia, hogy bevárja a tüzérségi állásváltást. Az első védelmi lépcső leküzdését követően a (lassú tempóban) támadó harcokcsik a második védelmi lépcső elhárító tüzevel néznek szembe, amely kivédésének érdekében meg kellene előzniük a saját gyalogosegységeket, ezt azonban a saját tüzérségi tűz nem teszi lehetővé.¹⁴

Ezzel szemben állt az új, még ki nem próbált megoldás, amikor is a tüzérség nem akadályozza a támadás kibontakozását a tűzhengerének áthelyezésével, abban csupán jelentős számú páncélozott eszköz vesz részt. A támadó manőverek végrehajtását ez esetben nem lassítja a tüzérségi eszközök áthelyezéséhez szükséges idő, illetve a gyalogság, a harctevékenység lényegesen gyorsabbá válik. A harcokcsiknak egymást követő hullámokban kell az áttörést kierőszakolniuk, minden egyes lökés tovább gyengíti a védelmet, így az egymásra épülő védelmi vonalakon rés nyitható. Ha a támadás eléri az ellenséges tüzérség állásait, közel a teljes áttörés. Amennyiben viszont erre nem adódik lehetőség, úgy a saját tüzelegységek feladata az ellenséges állások szétlövése.¹⁵

¹² Száva (szerk.) (1971) i. m. (3. lj.) 27.

¹³ Uo.

¹⁴ Uo. 32–33.

¹⁵ Uo. 33–34.

1.3. A gépesített egységek szervezeti felépítése

Eimannsberger tábornok könyvében egy feltételezett, jövőbeni háború példáján próbálta modellezni a gépesített hadviselést. A gépesített hadosztályt három gyalogezredből (ezredenként három zászlóaljjal) álló motorizált gyalogösseregtestként képzelte el. Az egyes gyalogezredek támogatását egy-egy tüzérezred adta, amelyből két ezred hadosztály közvetlen alárendeltségben állt. A hadosztálynak emellett rendelkeznie kellett egy négy osztályból álló, páncéltörő és légvédelmi feladatok ellátására alkalmas tüzérezreddel is, valamint a szervezetében szintén helyet kellett kapnia – egyéb egységek mellett – egy műszaki zászlóaljnak. A seregtest fő feladatáknak védelemben az arcvonalban keletkezett rések lezárását, támadásban a harckocsizó-magasabbegységek által elfoglalt terület biztosítását határozta meg. Az egység mozgékonyságának fenntartásához terepjáró járművekre volt szüksége, és rendelkeznie kellett legalább egy zászlóaljnyi (50 darab) páncélozott és legalább géppuskával felszerelt gépjárművel.¹⁶

A harckocsihadosztály alapvető feladatáknak a szerző a gépesített (gyalogos-) hadosztályok és ellenséges harckocsi-magasabbegységek elleni támadó műveletek mélységbeni végrehajtását jelölte meg, a harckocsik csak kivételesen lettek volna bevetethetők állóháborús arcvonalak ellen. A harckocsihadosztály szervezetét Eimannsberger tábornok két harckocsidandárban (ezredben) (ezredenként egy könnyű- és három közepesharckocsi-zászlóaljjal), valamint egy úgynevezett „vadászdandárban” képzelte el. Utóbbiak számára hármas feladatrendszert határozott meg: a) a harckocsik által elfoglalt területek biztosítása; b) a harckocsi egységek feltöltési, illetve manőverezéshez szükséges területeinek biztosítása; c) a harckocsi egységek pihentetési körleteinek „szekérvárszerű” védelme.¹⁷ A harckocsihadosztály szervezetébe tartozott még egy repülőezred, egy páncélgépkocsi-zászlóalj, egy páncéltörő és légvédelmi feladatokat is ellátni képes motorizált tüzérezred, valamint műszaki egységek (zászlóalj) is.¹⁸

A tábornok az összhaderőnemi támadó hadműveleti felépítést – egy, az I. világháború végső időszakában (1918. augusztus) a franciaországi Amiens-nél lezajlott ütközetet (és technikai eszközöket) alapul véve – az alábbiak szerint látta megvalósíthatónak 30 km szélességű támadási sávot feltételezve: a) Az első lépcsőben 5 gyalogoshadosztály egyenként 6 km kiterjedésben támad követve az utolsó harckocsihullámot, amely a tűzhengert pótolja. Az első, 6-8 km mélységű védőöv leküzdéséhez – számításai szerint – (arcvonal-) km-enként 60 darab, hadosztályonként számítva 350 darab harckocsi szükséges.¹⁹ b) Az ellenségnek az első védvonal mögött 16-20 km mélységben lévő második védvonalának áttöréséhez a második támadó lépcső számára 1650 darab harckocsi, valamint öt gépesített gyalogoshadosztály szükséges. A támadás során a légierő (támogató feladatkörben) jelentős mértékben részt vesz. A tábornok a második lépcső áttöréséhez 650 vadászrepülőgépet, valamint 475 bombázórepülőöt tartott szükségesnek.²⁰ c) A támadás lendületének, illetve a támadó oldal erőfölényének fenntartásához a támadás harmadik lépcsőjében

¹⁶ Száva (szerk.) (1971) i. m. (3. lj.) 40–41.

¹⁷ Uo. 43.

¹⁸ Uo. 45.

¹⁹ Uo. 51–57.

²⁰ Uo. 55–64.

egy 10 páncélosadosztályból álló páncéloshadsergre (5000 darab harckocsival) és az ezek mellé beosztott további 10 gépesített gyalogadosztályra van szükség. A hadműveleti siker kifejlesztése érdekében az előrenyomulás során napi 50 km-rel²¹ szükséges számolni.²²

2. Charles de Gaulle

Charles de Gaulle²³ alezredes 1934-ben megjelent *Út a hivatásos hadsereghez* című művében tette nyilvánossá a jövő háborújával kapcsolatos elképzeléseit. Álláspontja szerint Franciaországot a meglepetésszerű német támadástól csak egy hivatásos katonából álló, gépesített hadsereg és nem a statikus védművek (Maginot-vonal) védheti meg, a sorállományú tömeghadsereg csak korlátozottan, lassan összpontosulva és nagy erőfeszítések árán képes eredmények elérésére.²⁴

Hangsúlyozta, hogy a technika fejlődése, szerepének gyors ütemű növekedése a hadsereg fejlesztésére is kihatással bír. A modern technikai eszközök készségi szintű kezelése kulcsfontosságú szereppel bír, amely képesség elérése az egyes katonáktól értelmet, tehetséget és nagy szakértelmet követel, ezért a gépesített hadsereg személyi állományának jól képzett katonákból kell állnia. Úgy látta, hogy a haditengerészetnél és a légi erő egységeinél megvalósított specializáció a követendő a szárazföldi hadrónemben is.²⁵

2.1. A gépesített magasabbegységek szervezete

De Gaulle alezredes a korszerű, gépesített csapásmérő hadsereg szervezetében az átütőerő biztosítása céljából hat páncélosadosztályt vizionált, amely erőösszpontosítás képes biztosítani a szárnyait és ellátni önmagát, ezáltal alkalmas önálló műveletek végrehajtására. A páncélosadosztályok főerejét egy harckocsidandár (a harckocsik mellett 150 darab közepes ágyúval, 400 darab kisebb löveggel és 600 darab géppuskával felszerelve) adja, amely mellett egy gyalogdandár (két ezreddel) és egy vadászászlóalj (50 darab kísérő löveggel, 50 darab páncéltörő ágyúval, 600 darab géppuskával és műszaki felszereléssel), illetve egy tüzérdandár (egy nehéz- és egy könnyűtüzérezreddel) tartozik a magasabbegység kötelékébe, amelyek harctámogató alegységekkel (utászászlóalj és híradóászlóalj), továbbá felderítő-zászlóaljjal és felderítőrepülő-alegységgel egészülnek ki.²⁶

²¹ Száva (szerk.) (1971) i. m. (3. lj.) 70.

²² Uo. 65–74.

²³ Charles de Gaulle (1890. november 22. – 1970. november 9.) francia tábornok, államférfi, a Francia Köztársaság 18. elnöke. Részt vett az I. világháborúban, 1916-ban fogságba esett. A II. világháborúban egy páncélosadosztály parancsnoka, a francia nemzeti függetlenség feltétlen híve, a francia kapitulációt követően Angliába emigrált. 1958-ban köztársasági elnökké választották Franciaországban. Charles de Gaulle. Wikipedia the Free Encyclopedia. Elérhető: www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/who/de_gaulle.html (A letöltés dátuma: 2020. 11. 06.)

²⁴ Száva Péter (szerk.): *Szemelvények a burzsoá katonai teoretikusok műveiből 3. A páncélos háború elméletének képviselői. Liddell Hart, Fuller, de Gaulle.* Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1972. 140.

²⁵ Uo. 141–144.

²⁶ Uo. 146.

Az előzőek szerint meghatározott gépesített magasabbegységénél a távolfelderítés és biztosítás feladatáról egy könnyűhadosztálynak kell gondoskodnia, amelynek harckocsijai – nevéből következően – könnyebbek és gyorsabbak a harckocsihadosztályoknál rendszeresített járművekhez képest, csakúgy, mint a tüzérségi eszközei és a gyalogsága, amely kevesebb nehézfegyverrel bír. A könnyűhadosztály mellett a csapásmérő gépesített hadsereg állományába tartozott még egy nehézharckocsi-dandár, egy dandárnyi nehéztüzérség, egy-egy műszaki, híradó-, álcázó-, felderítőrepülő- és egy vadászrepülő-ezred, illetve az ellátóegységek.²⁷

2.2. A gépesített csapásmérő hadsereg alkalmazása

Az előzőekben leírt szervezeti felépítésű, mintegy 100 ezer katonából álló, mozgékony, jelentős tüzerővel bíró és jól biztosított elit hadsereg alkalmazása során a hadvezetésnek le kell mondania a tömegek alkalmazásáról. Összefüggő arcvonalak és az I. világháborút jellemző statikusság, a hosszadalmas tüzérségi előkészítés helyett a gépesített hadviselés lényegét az önálló vállalkozások (kezdeményező-készség és meglepetés), továbbá a gyors helyzetfelismerésen alapuló eredmény kihasználása jelenti. Az eljövendő fegyveres konfliktus manőverező gépesített egységei képesek lesznek kivonni magukat a korábbi harcászati kényszerek (például reteszállás, kitérőállás, rugalmas kitérés) alól, a mobilitásuk biztosítja a számukra a gyors irány- és állásváltás képességét.²⁸

A gépesített, hivatásos (elit) egységek harcászati és hadműveleti alkalmazása szempontjából a háborús összeütközés első pillanatától számítva kiemelkedő jelentőséggel bír a hadviselés összhaderőnemi (szárazföldi és légi, valamint haditengerészeti) jellege, azaz az, hogy a műveleteiket az egyes haderőnemek kölönösen összehangolják és egymást támogatassák. Az összhaderőnemi koordináció teszi lehetővé azt, hogy a gépesített hadsereg akciórádiusza elérhesse a 100 km szélességet és mélységet. De Gaulle alezredes szerint – szemben az I. világháborúban tapasztaltakkal – az utánszállítások a jövőben kizárólag terepjáró gépjárművekkel valósulhatnak meg, a támadó gyalogsági élegetéseknek pedig elegendő lesz akkor megérkezniük a megindulási körleteikbe, amikor a harckocsi-rohamlépcső már támadásra kész állapotban van. A harckocsik erős lövegeikkel képesek az ellenséges állásokat megsemmisíteni, tehát a roham nem igényel tüzérségi előkészítést, a meglepetésszerű támadás garantált.²⁹

A harckocsik a saját arcvonal mögött, három lépcsőben tagozódnak a bevetésük során. Az alezredes az első lépcső egységeiben a könnyűharckocsikat vizionálta, a második harclépcsőbe pedig a közepes- és nehéz harckocsikat helyezte, a támadás mélysége és szélessége a támadás formájától, illetve a leküzdendő ellenállás erejétől függ. A harmadik (tartalék) lépcső egységei biztosítják az első lépcsők utánpótlását vagy a siker kihasználását. Egy gépesített hadosztály mintegy 8 km szélességben

²⁷ Száva (szerk.) (1972) i. m. (24. lj.) 147.

²⁸ Uo. 149.

²⁹ Uo. 150–151.

lehet képes kialakítani a támadó harcrendjét, négy hadosztály egyidejű bevetésével ez kb. 2000 harckocsi alkalmazását jelenthette, mintegy 16 km szélességben.³⁰

A harckocsiroham tényreése esetén – miután a harckocsialegységek megkerülték az ellenséges tűzfészeket és hátba támadták azokat – a gépesített gyalogegységeknek követniük kell őket és birtokba venniük a harckocsik által elfoglalt területeket, valamint az önjáró tűzérőeknek is előre kell mozognia, szorosan követve a harclépcsőben lévő egységeket. Az önjáró tűzeregységek számára szükséges biztosítani az önvédelem képességét saját páncéltörő lövegekkel és géppuskákkal.³¹ Mivel a mozgóharc során a támadó kötelékek idővel szétzilálódhatnak, a harckocsi kötelékek támadási célját úgy szükséges meghatározni, hogy az lehetővé tegye az egy adott földrajzi ponton történő gyülekeztetést.³²

A felderítés, illetve a gépesített magasabbegységek támogatása, valamint irányítása leghatékonyabban a levegőből valósulhat meg. A légi erők egységeinek biztosítaniuk kell a harctér fölött a légi fölényt, a repülőgépeket meglepetésszerűen, zárt alakzatban és tömegesen célszerű alkalmazni. A légi és földi egységek harmonikus bevetése megkívánja a gyors és hatékony kommunikációs hálózat létezését, azaz a rádió útján történő hírközlést.³³

2.3. A gépesített csapatok vezetési modellje

De Gaulle az I. világháború tapasztalatai alapján tényként szögezte le, hogy a harckocsi- és repülőcsapatok megjelenése által kiváltott újszerű alkalmazási mód (összhaderőnemi és összefegyvernemi alkalmazás) új vezetési módszerek kialakítását tette szükségessé. A vezetés alapjait továbbra is a helyzet felmérése, a döntés meghozatala és a parancsok kiadásának körforgása, egymásutánisága jelenti, azonban a gépesített kötelékek irányítására a technikai előnyök és korlátok (például üzemanyaghiány) rányomják a bélyegüket. A (gépesített) haditechnikát kiszolgáló és kezelő személyzet számára nélkülözhetetlen a megfelelő technikai kiképzés és gyakorlat, amelynek alapvető tényeivel a vezetőnek is tisztában kell lennie. A háború „technikai, technológiai jellegűvé válása” szükségessé teszi – beosztástól függetlenül – az egyes parancsnoki szinteken a rugalmas és gyors döntéshozatalt, a feladatorientált vezetés megvalósítását és a folyamatos tanulás képességét.³⁴

³⁰ Száva (szerk.) (1972) i. m. (24. l.) 152.

³¹ Uo. 153.

³² Uo. 155.

³³ Uo.

³⁴ Uo. 158–160.

3. Heinz Guderian

Heinz Guderian³⁵ tábornok az 1937-ben megjelent *Riadó! Páncélosok* című könyvében levonta az I. világháború tanulságait, amelyeket a szerző egyes fegyvernemenként az alábbiakban határozott meg:

- az egyes támadási célok tüzérségi eszközökkel történő leküzdése jelentős számú löveget és löszert igényelt, a hatékony rombolás rendkívül időigényes folyamat volt, a meglepetés ereje elveszett, a lövegek állásváltásához szükséges idő a védelem javára szolgált;
- a géppuskával felszerelt gyalogság védelemben előnyt élvezett, még számbeli hátránya esetén is;
- a légielő kezdetben csak felderítési feladatokat látott el, azonban 1916-tól egyre fokozottabb szerepet kaptak a légi egységek, a háború utolsó évére a légielő elsőrendű támadó fegyverré vált, amely gyorsan és jelentős távolságban volt képes az eseményeket befolyásolni;
- a légielő és a hagyományos szárazföldi erők új „partnereként” támadó fegyverként megszületett a páncélosfegyvernem, amely hatásos védelmet biztosított a kezelőinek a géppuskákkal szemben, és képes volt a betöréseket áttöréssé fejleszteni;
- új harci eszközként jelentek meg a vegyi harcanyagok, amelyek egyaránt szolgálták a védekezés és a támadás céljait is;
- sor került a védekezésre és támadásra is használható tengeralattjárók bevetésére, amelyek kellő számban és időben történő alkalmazása más eredményt adott volna a háborúnak.³⁶

Guderian tábornok mindemellett elemezte az I. világháborút követő technikai fejlődés eredményeit, a harckocsiharcászat és -alkalmazás kérdéseit, valamint a páncélelhárító eszközök szerepét. A harckocsikat tömegük alapján könnyű, közepes és nehéz kategóriába sorolta, azonban célszerűnek látta a fegyverzet szerinti (géppuska, valamint könnyű, közepes és nehéz harckocsilöveg) felosztást is. Álláspontja szerint a harckocsiknak képeseknek kell lenniük a nehéz terepviszonyok leküzdésére, megfelelő páncélvédelem nyújtására a kezelőik számára, fő fegyverével tudjon 360 fokos irányban tüzelni, s amely kellő kilátást és vezethetőséget biztosít, valamint megfelelően gyors.³⁷

A páncélozott felderítő kocsik a harckocsikhoz képest eltérő, speciális feladatkörrel (felderítés) rendelkeznek, sebességüknek így meg kellett haladnia a harckocsik tempóját. Hadműveleti felderítésre a szerző szerint a 2-4 tengelyes, gyors, gumikerekes járműveket célszerű alkalmazni, harcászati felderítésre ezzel szemben a féllánctalpas, jobb terepjáró képességű járműveket kell rendszeresíteni. Vízi akadályok leküzdése

³⁵ Heinz Wilhelm Guderian (1888. június 17. – 1954. május 14.) vezérezredes. Részt vett az I. világháború harcaiban, 1933-tól ezredes, 1936-ban pedig már vezérőrnagy. 1937-ben jelent meg a *Riadó! Páncélosok* című könyve, amelyben a szerző definiálta az összhaderőnemi gépesített hadviselést. 1938-ban altábornagy, majd 1939 januárjában a páncélos egységek főparancsnokává lépett elő, ezáltal a Wehrmacht minden motorizált egységének kiképzéséért, technikájáért és harcászati felkészültségéért felelős lett. A német villámháborús (*Blitzkrieg*) taktika egyik kidolgozója. Elérhető: www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/G/GuderianH.htm (A letöltés dátuma: 2020. 11. 06.)

³⁶ Száva (szerk.) (1971) i. m. (3. l.) 89–92.

³⁷ Uo. 93.

érdekében úszóképes harckocsik szükségesek, a megfelelő kommunikációhoz és vezetéshez pedig rádiós vagy speciális parancsnoki harckocsikat kell alkalmazni.³⁸

A gépesítés óriási jelentőséggel bír a támogató fegyvernemek (tüzérség, ellátó-, valamint műszaki egységek) tekintetében, valamint a páncélelhárítás vonatkozásában is.³⁹

3.1. Változások a harcászatban

Guderian rámutatott arra, hogy az Egyesült Királyság az I. világháborút követően csökkentette a katonai erejét, a megmaradt harckocsijait eladták vagy leselejtezték, és egy korszerű fegyveres erő létrehozását tűzték ki célul. Harckocsierőik fejlesztése során a meghatározó gondolat a brit birodalom védelme volt, a tervezés során számukra elsődleges jelentőséggel a gyorsaság, a manőverezőképesség, a kis méretek, a megbízhatóság és az önálló, tömeges bevetés bizonyult elsődlegesnek, nem pedig a páncélzat erősítése. Ezekből a nézetekből szükségszerűen következett a brit oldalon a harc eljárásra vonatkozó szabályok változása, hiszen a harckocsik védettségéről nem elsősorban a páncélzat, hanem a mozgékonyáguk gondoskodott, a nagyobb hatótáv pedig lehetővé tette a támadások során a betörések kimélyítését. A gyors helyváltoztatás viszont egyet jelentett a gyalogságtól történő elszakadással, és garanciát adhatott a siker kihasználására.⁴⁰

A fenti harcászati változásoknak azonban ára is volt, amelyeket Guderian tábornok egyértelműen azonosított: a mozgó küzdelemben a harckocsik ugyan hadművelleti tényezőkké válnak, azonban önmagukban nem lesznek képesek az elért sikerek megtartására, ehhez szükséges a harckocsi-magasabbegységek (összfegyvernemi) gépesített egységekkel történő megerősítése. A tábornok alaposan megvizsgálta a korszakban kialakult brit és francia nézeteket, s az alábbi alapvető következtetésekre jutott.

Az 1927-ben a brit hadsereg számára *Ideiglenes Harcászati Szabályzat a harckocsik és páncélgépkocsik számára* címen kiadott szolgálati szabályzat már magáévé tette a fenti logikát. Még ebben az évben felállított a brit hadsereg egy kísérleti gépesített dandárt, majd további szervezési változásokat követően 1935-ben létrejött az első, egy harckocsidandárból (négy harckocsizászlóalj), egy gépesített gyalogosdandárból (három motorizált gyalogoszászlóalj), egy páncélos felderítőosztályból (két század páncélgépkocsi), négyütegnyi gépvontatású könnyűtüzérségből, két légvédelmi ütegből és egyéb támogató egységekből álló összefegyvernemi harckocsi-magasabbegység.⁴¹

1935-től az angol lovasság túlnyomó részét is gépesítették és „gépesített mozgékony hadosztályokba” szervezték, hagyománytiszteletből megőrizvén az ezredek régi elnevezését. A hadosztályok két gépesített lovasdandárból álltak, állományukban dandáronként egy páncélosfelderítő-ezreddel, egy gépesített lövészezreddel és egy

³⁸ Száva (szerk.) (1971) i. m. (3. lj.) 93–94.

³⁹ Uo. 94.

⁴⁰ Uo. 95.

⁴¹ Uo. 96.

könnyűharckocsi-ezreddel, amelyekhez társult még a szükséges mennyiségű tüzérség és kiegészítő fegyvernemek.⁴²

A harckocsicsapatok szervezése és harcászata kérdésében a Guderian tábornok által vizsgált francia megközelítés alapjaiban tért el az előzőekben ismertetett brit mintától. A francia hadsereg megtartotta az I. világháborús nehézfegyvereit, a harc-eljárásaikat és hadműveleti célkitűzéseiket pedig a meglévő, korszerűtlen arzenáljukhoz igazították. A megállapítás érvényes volt a francia harckocsizócsapatokra is, ahol állományban tartották a Renault típusú lassú, korlátozott hatótávolságú harckocsikat, amelyeknek technikai adottságaik miatt erősen korlátos volt az alkalmazhatóságuk (gyalogság támogatása). A franciaországi katonai gondolkodókat stratégiájuk kialakítása során erősen befolyásolták a versailles-i békeszerződés német fegyverkezést korlátozó előírásai is, így bíztak Németország hiányos védelmi képességeiben.⁴³

Az előzőekben vázolt elméleti hozzáállásból következően a francia hadsereg a Renault könnyűharckocsik egyértelműen gyenge terepállósága miatt nekilátott a Char D típusú jármű kifejlesztésének, mivel szerintük egy a Renault-nál nehezebb, nagyobb kapaszkodó-, árokáthidaló- és gázlóképességű nehéz harckocsi jelenthette egy esetleges konfliktus esetén a siker kulcsát. Támadó harc eljárásuk lényege abban állt, hogy a harckocsikkal nem rendelkező, géppuskákkal felszerelt német csapatok ellen tömegesen bevetik a Renault harckocsikat, amelyek támadását a gyalogság kíséri, a megerősített pontok áttöréséhez pedig a nehéz harckocsikat alkalmazzák. Mivel az ellenfél az áttörés megghiúsítása érdekében gépesített egységeket is képes lehet bevetni, a francia katonai gondolkodás szintén viszonylag hamar felismerte a gépesítettség jelentőségét, és igyekezett felállítani a saját gépesített áttörő egységeit a lovassági alakulatok motorizációja útján.⁴⁴

Több évnyi kísérletezést követően Franciaország 1932-ben állította fel a 32M típusú lovashadosztályt, amely magasabbegységben helyet kapott egy légi felderítőosztály, két lovasdandár (két-két ezreddel), egy gépesített dandár (egy harckocsiezreddel és két gépesített gyalogosezreddel), egy tüzérezred (két könnyű- és egy nehéztüzér osztály), valamint egyéb támogató (műszaki, híradó-, hadtáp- és páncéltörő) egységek. A gyakorlatok során azonban bebizonyosodott, hogy a lovas- és a gépesített egységek egy magasabbegységbe történő összevonása több hátránnyal jár, mint előnnyel (a hadosztály menetteljesítménye a lovak tempójához igazodott, a motorizált egységekhez támadás során a lovasság jelentős idővesztéssel tudott felzárkózni). Az adódó, szervezési jellegű problémák miatt 1933-ra – felderítési feladatok ellátására – létrejött a francia hadseregen belül a „könnyű, gépesített hadosztály” kategóriája, amely magasabbegység állományába mintegy 13 ezer fő és 3500 gépjármű tartozott. A hadosztály már teljes egészében gépesítettnek minősült. Franciaország 1937-re tervezte egy nehéz, azaz támadó harckocsihadosztály felállítását.⁴⁵

Guderian tábornok az angol és francia haderő technikai, illetve szervezési jellemzőinek vizsgálata mellett a művében elemezte a korabeli szovjet katonai szakembereknek a harckocsi-hadviseléshez való viszonyulását is. Rámutatott arra, hogy a szovjet katonai

⁴² Száva (szerk.) (1971) i. m. (3. l.) 97.

⁴³ Uo. 98.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Uo. 99–100.

irodalom az ellenség teljes mélységében megvalósuló, egyidejű szétzúzására irányuló tételt tette magáévá, a gyakorlati megvalósítás során pedig a gépesített (harckocsizó-) erőket sajátos (támadó jellegű) módon szervezik. Eszerint léteztek gyalogságot közvetlenül támogató (NPP), gyalogságot támogató (DPP) és nagy hatótávolságú (DD) harckocsi-magasabbegységek. A harcászati feladatokat vizsgálva megállapította, hogy amennyiben a DPP- és az NPP-magasabbegységeknek sikerül az áttörés, majd képesek az összeköttetést felvenni az áttörésben harcoló (gyalogos-) erőkkel, úgy a siker kihasználása a DD-magasabbegységek feladata a légi erővel együttműködésben.⁴⁶

Németországban 1935. október 16-án⁴⁷ – Guderian irányításával – megalakult az első három páncélosadosztály, négy csapatnem (felderítő, páncéltörő, páncélos- és gépesített lövész) együttes szervezésével. A páncélosfelderítő-zászlóaljak hadműveleti felderítési feladatokra gyors, nagy hatótávolságú, rádióval felszerelt, kerekes járműveket; a harcfelderítési célok megvalósítására pedig (páncéltörő fegyverekkel felszerelt) féllánctalpas, illetve lánctalpas járműveket alkalmaztak.⁴⁸ A harckocsi-csapatok feladata és harceljárása, valamint harcrendje kapcsán Guderian tábornok az alábbi alapvetéseket fogalmazta meg:

- a fegyvernem feladata, hogy az alkalmazásuk szempontjából megfelelő sávban az ellenség előkészített védelmére csapást mérjenek, támaszkodva a meglepetés erejére;
- a harc megkezdése előtt elsődleges fontossággal bír a harcfelderítés, a támadás első hullámában a (páncélozott) műszaki alakulatok az ellenséges akna- és műszaki zárat beazonosítják, majd hatástalanítják;
- feladatuk továbbá a lokalizált ellenséges páncélelhárító eszközök kiiktatása közvetlenül vezetett tűzzel;
- az ellenséges védőöveken történő áthatolás során fel kell készülniük az ellenoldal harckocsi-ellenlökéseire még az ellenséges tüzérség vonalának elérését megelőzően;
- a légi erő bombázóinak feladata az ellenséges harckocsitartalékok beavatkozásának megakadályozása vagy legalábbis késleltetése;
- a támadó harckocsik harcrendje mélyen lépcsőzött, így, a műszaki akadályok leküzdését követően rövid idő alatt el kell érniük és leküzdeniük az ellenséges tartalékok készenléti helyeit, a tüzérség tüzelőállásait, valamint a mozgó páncélelhárító tartalékokat, végül pedig a gyalogság harci övezetét;⁴⁹
- a támadó harckocsierők négy lépcsőbe szervezhetőek (az első lépcső feladata az ellenséges törzsek és vezetési pontok, valamint páncéltörő fegyverek kiiktatása; a második lépcső az ellenséges tüzérséget és az azokat biztosító páncéltörő fegyvereket semmisíti meg; a harmadik a saját gyalogságot segíti át az ellenséges gyalogságon, míg a negyedik lépcső feladata a tartalék felszámolása, illetve a megmaradó ellenállás megtörése);
- a legkisebb kötelék a harckocsiszakasz (3-5 harcjárművel), amely vonal vagy ék alakzatban lép harcba, járművenként 50 méteres térközzel, a századok

⁴⁶ Száva (szerk.) (1971) i. m. (3. lj.) 103–104.

⁴⁷ Uo. 111.

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ Uo. 121.

a támadás során több hullámra tagozódnak, a zászlóaljok vonalakra, az ennél nagyobb egységek pedig lépcsőkre;⁵⁰

- az első vonalban lévő századok mellé közvetlen támogató (rohamlöveg-) egységeket szükséges beosztani;
- a hátsó lépcsők alakzatait és feladatait úgy kell meghatározni, hogy a harcrendjükön a harckocsizó-csapatok képesek legyenek áthaladni.⁵¹

Felhasznált irodalom

Száva Péter (szerk.): *Szemelvények a burzsoá katonai teoretikusok műveiből 2. A páncélos háború elméletének képviselői. Eimannsberger, Guderian.* Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1971.

Száva Péter (szerk.): *Szemelvények a burzsoá katonai teoretikusok műveiből 3. A páncélos háború elméletének képviselői. Liddell Hart, Fuller, de Gaulle.* Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1972.

Internetes források

Ludwig von Eimannsberger. Elérhető: www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/E/EimannsbergerLRv.htm (A letöltés dátuma: 2020. 11. 06.)

Heinz Guderian. www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/G/GuderianH.htm (A letöltés dátuma: 2020. 11. 06.)

Charles de Gaulle. Elérhető: www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/who/de_gaulle.html (A letöltés dátuma: 2020. 11. 06.)

⁵⁰ Száva (szerk.) (1971) i. m. (3. l.) 123.

⁵¹ Uo. 123.